

ניצוצי אור לר"ר מרגליות עירובין יד:

א"ר"י בריה דר"ש משמיה דרב אין הלכה בר' יוסי כו', א"ל אמרת, אמר להו לא, אמר רבא האלהים אמרה וגמירנא לה מיניה, ומ"ט קא הדר ביה משום כו'. כעין זה במגילה י' ע"א אר"י שמעתי שמקריבין בבית חוניו כו', א"ל אמרת, אמר להו לא, אמר רבא האלהים אמרה וגמירנא לה מיניה, ומ"ט קא הדר ביה משום קושיא דרב מרי כו', ועוד במכות ט"ז רע"א ארבע"ח אר"י כל כו' אמרו לו אמרת, אמר להו לא, אמר רבא האלהים אמרה כו', ולכאורה מפליא איך זה הכחיש מה שאמר מקודם, ובספרי דרכי התלמוד וחדותיו מחקר כ"ז הערתי שהמתכוון ימצא דרב יונה הכא בעירובין, וכן ר' יצחק דבמגילה, ורבב"ח דמכות היו רק משלשלי שמועות אלו, ר"י בריה דר"ש אמר "בשם רב", ר' יצחק דבמגילה אמר "שמעתי" רבב"ח דמכות בשם "ר' יוחנן" ולא הבהירו דעת עצמם, והנה בסתם יש לנו לגוקט כי החכם המשלשל שמועה בשם קודמו גם הוא מסכים לכך (כאמרם בעירובין ט' ע"ב אי איתא דלא סבר לה למה ליה למיתנא), אבל בשמועות הללו כשנשאלו "אמרת?" כלומר הגם אתה אומר כך, ענה "לא", לא הכחיש מסרו השמועה בשם אומרה כי אם הגדיר עצמו ממנה שדעתו אינה כן (ע' חולין י"ח ב והא לא אמר קאמרי, וברש"י טעמא ידידיה קאמרו ולא טעמא ידידיה, ובתוס' יומא מ"ב רע"א ד"ה כי אתא רבין פירשה משמיה דר' יוחנן כו' שמעתי קאמר וליה לא סבירא ליה, וע' שבת מ"ה ב אר"י היינו דארבב"ח אמר ר' יוחנן אמרו הלכה כר', שמעון כו' א"ר יוסף היינו דאמר רבב"ח אר"י אמרו הלכה כר', אמרו וליה לא סבירא ליה), ועל זה העיר רבא כי כן אמרה ואז לא הדגיש שאין דעתו מסכמת לכך אלא אחרי כן הדר ביה משום כו' ועמש"כ לעיל ברכות י"ד א.

ע"ד אשה עגונה אשר הלכה לשוט בארץ לחקור על בעלה ובאם הדרך אמר לה א' מאחרי ופירשי שמה בעלה ולא שאלה את האיש אם הוא ה' אלל בעלה וראה שמה או אם שמה כזאת מאחרי רק מיד בשמעה נסעה לביתה ולוותה לבנה קטן לומר קדיש אחר אביו ולא הלכה לב"ד ובני העיר לא שמו על לב למועט מלספור כ"ז שאין כאן עדות שראוי להשיאה כמ"ס בש"ע אה"ע (סי' ס"ח) ברמ"א ע"ש, ואחר כמה שמועות בל לכאן א' מאחרי ופירשי וראה שזה הקטן אומר קדיש ואמר מה לזה הקטן לומר קדיש אני יודע שאביו חי. ואחרו קלם ואמר מה לזה הקטן לומר קדיש הוא שוכר ואין לסמוך על דבריו. וההיטוק אמר קדיש עד סוף י"א חודש וזה ה' מעשה בשנת תקס"ו. הדברים האלה סיפר לי

סי טז

א ראיתי בדברי מעלתו ידידי שחי' שהוגד לו מן החכם השואל שם אותו האורח שמענו לומר קדיש חזר ואמר לפני אחד שלא הגיד זה מעולם שידע שאביו הוא חי לפ"ז מלאנו פתח המירא ג"כ כיון שחזר מדבריו. ולפי דברי הר"ן בתשובה (סימן מז) באם הגיד חזק לב"ד יכול לחזור מדבריו ולומר מצודה הייתי אלא שראיתי בדברי מע"ל שכתב דוקא שקר אמרתי יכול לומר אבל אם אמר שלא אמר כן מעולם נעשה [מוכחש מן] העדים שאמרו שאמר כן אמת שכן נראה מדברי הרב בעל חמ"ח (ס"ק יז) ובז"ש נמשך אחריו וכתב כן בפשיטות ובעיני יפלא למאד איך סמכו על זה להקל בפשיטות ואם א' אמר בפני שנים חזק לב"ד מה פלוגי ואח"כ בל לב"ד ואמר שלא אמר דבר זה מעולם ועדים מכחישים אותו שאמר כן נחיר את אשמו וזה תמיה בעיני דמאחר דלדברי הר"ן יכול לחזור כשהגיד חזק לב"ד א"כ כשאומר שלא אמר כן מעולם הרי העיד על עצמו שאינו יודע כלל ממיתתו ואין לך חזרה גדולה מזו וכעין שאמרו כל האומר לא לויית כאומר לא פרעתי דמי גם לפי הטעם שנתן

עוד מלאחי לי און ור"ל לסתור דברי החמ"ח וב"ש מנ"ך דמכות (דף טו) דאמר רבה בב"ח כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו אמרו לו אמרת אמר להו לא אמר רבה האלקים אמרה וכתבא כו' אלא מאי טעמא קקדר ביה כו' הרי כהדיל דמה שאמר לא שלא אמר דבריו מעולם חשבינן לחזרה. הרי אפילו האמוראים שזדוהי רחוק מדברי שקר שהיו קרושי עליון אעפ"כ בשביל שחזר בו אמר לא בשביל שלא היה מחשיב דבריו הראשונים ואמירתו כלא היה כ"ש בזה הפרא ארס שהוא מוחזק לשיכור וחזר מדבריו ואמר שלא אמרתי אין זה אלא מגדר חזרה.

ערוד לנר

ע"ש, ולענ"ד יש להביא רא' לפי הריטב"א, דלפי' רש"י יקשה למה הוציא ר"י דבר שקר מפיו ואמר לא, הל"ל חזרת בי משום דק"ל אונס, אבל אי אמרינן דרבה בר בר חנא אמר כן א"ש, די"ל משום כבוד רבו ר' יוחנן אמר לא, דק"ל אונס ושלא לעשות לרבו כטועה שינה משום כבוד רבו כמו שמוחר לשנות מפני השלום כדאמרינן

שו"ת תורה לשמה סי' שסד

מצינו בענין השקר שהוא חמור מאוד והוא מארבע כיתות וכו', ומצינו שנעשה בו היתר לפעמים, שאמרו רבותינו ז"ל מותר לשנות מפני דרכי השלום, וכן מצינו בגמרא דמציעא המצאות של אופנים שיש בהם היתר לא אעשה לכם מדעתי בדבר זה, ורק אביא לכם אופנים הנזכרים בתלמוד ואתם תלמדו מהם, וזה החלי בעזר האל צורי וגואלי. ובגמרא דמכות דף י"ד ע"ב, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו. אמרו לו אמרת, אמר להו לא. אמר רבה האלהים אמרה וכו'. ופירש רש"י ז"ל אמרו לו אחרים ששמעוה משמו ולא שמעוה מפיו אמרת דבר זה, אמר להם לא, חזר בו, עיין שם.

ריטב"א

[טו, א] אמרו לו אמרת. פירש רש"י 150 ז"ל אמרו לו לר' יוחנן אמרת להא דאמר תלמידך משמך, ואמר ליה ר' יוחנן לא, ואמר רבה האלהים אמרה אלא שחזר בו, ולא היה צריך לחזור בו דהא כתיבא ותנינא דמסייעי ליה. וכן פירשו בתוספות, וכן ודאי פשטא דהאי לישנא. אבל רבותינו ז"ל הקשו דהא לקמן 151 אמרינן דטעמא דהדר ביה וכפר משום דקשיא ליה אונס, ואלו לקמן 151 אמרינן רבין משמיה דר' יוחנן גופיה דלא קשיא אונס משום דכתיב כל ימיו, כל ימיו בעמוד ותחזור קאי. ויש לתרץ לדעת רש"י ז"ל דכי כפר ר' יוחנן לא אסיק אדעתיה ההוא טעמא דכל ימיו, ובתר הכי יהיב דעתיה ואמר ליה לההוא טעמא באנפי רבין תלמידיה, כן נראה לי. אבל רבותינו ז"ל פירשו אמרו לו לרבה בר בר חנה 152 אחרים ששמעו דבר זה בשמו אמרת כן משמיה דר' יוחנן, ואמר להו לא.